

### Список використаних джерел

1. Бончук Н. В. Схильність до адитивної поведінки у підлітків залежно від особливостей системи ціннісних орієнтацій. «Молодий вчений» № 7 (34) липень, 2016 р. С. 362 - 368.
2. Самойленко Н. І. Сучасні підходи до профілактики адитивної поведінки підлітків у загальноосвітньому закладі. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2016. Вип. 53 С. 350 - 358.
3. Ратинська О. М. Соціальна профілактика адитивної поведінки підлітків. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 2016. ВИПУСК 1 (38) С. 233 - 237.

**Лісовець О. В.,**

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи

*Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя (м. Ніжин, Україна)*

### **ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ**

Становлення сучасного громадянського суспільства з його орієнтацією на повагу прав і свобод громадян істотно залежить від системи освіти, її цільових пріоритетів, її змісту, системи відносин, що складаються в закладах освіти. Саме в роки навчання людина отримує цілісний досвід громадянської поведінки, реалізації демократичних свобод, правової свідомості. А тому школа як суспільний інститут, інститут освіти є ще і місцем становлення особистості, громадянина, який знає свої права і поважає права інших, є відповідальним і толерантним, компетентним у соціально-правовому відношенні. У зв'язку з цим надзвичайно актуальною є увага до формування такого середовища закладу освіти, яке базуватиметься на повазі до прав усіх учасників освітнього процесу, і, перш за все, прав учнів, порушення яких є достатньо поширеним явищем і нагальною проблемою для більшості країн світу. Тому пошук ефективних моделей забезпечення прав, партнерства і взаємодії в освітньому середовищі є актуальним напрямом наукових досліджень. Одним із важливих аспектів наукових пошуків та практичної реалізації системи захисту прав учнів є розгляд фахівців у сфері соціальної роботи, і, зокрема, соціальних педагогів, як активних суб'єктів забезпечення прав у закладі освіти, які можуть виконувати і контролюючі, і посередницькі, і захисні функції у соціально-правовому просторі закладу освіти.

У цьому контексті мова може йти про створення мережі шкільних омбудсменів з числа, наприклад, соціальних педагогів, чому сприяє запровадження у 2019 році в Україні інституту освітнього омбудсмена. До речі модель шкільного омбудсмена розробляється досить тривалий час, була вона обґрунтована і автором публікації ще у 2012 році [3], має і сьогодні втілення в межах різних проектів в нашій державі, проте міцні та продуктивні горизонтальні зв'язки між елементами такої системи належним чином так і не налагоджені до цього часу.

Варто відмітити, що інституція уповноваженого з прав людини на сьогодні існує на національному, регіональному та місцевому рівнях у більш ніж у 100 країнах світу і продовжує поширюватися. У більшості енциклопедичних видань «омбудсмен» трактується як «посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав і інтересів громадян у діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб» [1]. Юридичне трактування цього поняття звучить як «посадова особа, що спеціально обирається (призначається) для контролю за дотриманням прав людини різного роду адміністративними органами, а в деяких країнах – також приватними особами і об'єднаннями. На відміну від прокуратури здійснює контроль і веде розслідування з позицій не лише законності, але і ефективності, доцільності, сумлінності, справедливості» [2, с. 353]. Проінформуємо, що в Україні інститут омбудсмена – Уповноваженого Верховної Ради з прав людини – було

запроваджено у 1998 р., з 2011 р. діє Уповноважений Президента України з прав дитини, з 2014 р. – Уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю, з 2017 р. – Урядовий уповноважений з прав осіб з інвалідністю, з 2018 р. – Урядовий уповноважений з питань гендерної політики. становлення. У 2019 р. у межах реалізації ст. 73 Закону України «Про освіту» було запроваджено інститут освітнього омбудсмена з метою виконання завдань щодо захисту прав у сфері освіти [5]. Ми вбачаємо в цьому перший крок для створення в кожному закладі освіти посади омбудсмена та поступове перетворення її на ефективний правозахисний інструмент. Важливо, що освітній омбудсмен виступає додатковим, а не альтернативним засобом захисту прав учасників освітнього процесу стосовно інших правозахисних механізмів. Функція захисту в першу чергу реалізується через механізм розгляду скарг про порушення прав у сфері освіти. При цьому освітній омбудсмен уповноважений здійснювати запити та надавати свої рекомендації закладам освіти, органам управління освітою; звертатися до органів державної влади, правоохоронних органів щодо виявлених фактів порушення права людини на освіту та законодавства у сфері освіти; надавати консультації та представляти інтереси особи у суді [4].

Безперечно цей новий для України інститут знаходиться на стадії свого становлення, виступаючи допоміжним механізмом у системі захисту прав особистості та сприяючи забезпеченню реалізації та гарантування прав учасників освітнього процесу: прав дітей на освіту, прав батьків, прав педагогічних працівників та ін. Але цілком реальним видається створення системи шкільних омбудсменів, посади яких можуть бути як передбачені штатним розписом, так і створюватись на громадських засадах. В останньому випадку можлива процедура виборів омбудсмена шкільним колективом (наприклад, щорічно). Окрім того, омбудсмен може вибирати собі помічників з числа учнів і інших учасників освітнього процесу, які здійснюватимуть свою діяльність на громадських засадах. Діяльність шкільного омбудсмена має бути спрямована на формування правової культури і правової свідомості учасників освітнього процесу (учні, їх батьки, учителі, адміністрація школи), захист їх прав і законних інтересів.

Основні завдання роботи шкільного омбудсмена (максимальне сприяння відновленню порушених прав учнів; профілактика порушень прав дитини; надання допомоги батькам у складній життєвій ситуації їх дітей, в регулюванні взаємин у конфліктних ситуаціях; сприяння правовому вихованню учасників освітнього процесу) можуть реалізовуватися в таких напрямках:

1. Контроль за дотриманням прав учасників освітнього процесу.
2. Вирішення конфліктних ситуацій.
3. Проведення інформаційно-просвітницької роботи.
4. Забезпечення взаємодії та співробітництва між різними фахівцями у сфері соціально-правового захисту дітей.

Таким чином, змістом діяльності шкільного омбудсмена повинні забезпечуватися: стабілізація становища дітей та зниження рівня порушень їх прав; підвищення правосвідомості учасників освітнього процесу; забезпечення гарантій прав дітей, а отже дієвості права в суспільстві; підвищення потенціалу сім'ї, суспільних інститутів у соціально-правовому захисті дітей.

Зважаючи на значний зарубіжний досвід подібної роботи, можемо спрогнозувати реальну перспективу її впровадження у практику закладів освіти в Україні. А тому цілком очевидні і наукові перспективи подальшого дослідження особливостей функціонування цього інноваційного інституту.

### **Список використаних джерел**

1. Большой энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. Изд. 2-е, перераб. и доп. М. ; СПб., 2000. 1434 с.
2. Большой юридический словарь / В. Додонов и др. М. : Инфра-М, 2001. 790 с.
3. Лісовець О. В. Перспективи реалізації моделі шкільного омбудсмена в Україні. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2012. №2. С. 90 - 98.

4. Положення про освітнього омбудсмана: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF#Text>

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

**Луценко О. А.,**

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

*Сумський Державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка*

*(м. Суми, Україна)*

**Зеленський С. Л.**

студент ННПП спеціальності «Соціальна робота»

*Сумський Державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка*

*(м. Суми, Україна)*

## **ЗАХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ**

**Постановка проблеми.** На сьогоднішній день інвалідність – це питання з області прав людини, а не питання реабілітації або соціального забезпечення і це стає вирішальним фактором, коли мова заходить про те, які заходи потрібні, щоб люди з обмеженими можливостями стали повноцінними громадянами своєї країни.

Дивлячись на статистичні дані, можна сказати, що кількість осіб з особливими потребами постійно зростає у всьому світі, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян. За спостереженнями науковців, наразі можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятої людини (650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку [5].

Особливості соціального втручання в роботі з людьми з обмеженими можливостями привертають увагу багатьох науковців. Зокрема, деякі аспекти проблеми розглядають М. Завгородня, Н. Кияшко, К. Кольченко, Р. Корнюшина, В. Крамар, Ш. Лампман, Г. Нікуліна, Д. Перник, П. Таланчук, Л. Шпаковська та ін.. Дослідники вказують на те, що у людей з інвалідністю виникає безліч проблем, і у вирішенні цих проблем їм мають допомагати юристи, соціальні і медичні працівники, реабілітологи, громадськість тощо. Виходячи з цього організація роботи навчально-виховного процесу у людей, які мають інвалідність, є дуже актуальною, бо кожного дня люди з інвалідністю стикаються з дискримінацією в соціальній, економічній та інших сферах суспільного.

**Основні завдання авторського дослідження** – висвітлити особливості роботи з людьми з обмеженими можливостями в напрямку організації навчально-виховного процесу в країнах Західної Європи.

**Виклад основного матеріалу.** Вивчення проблеми доводить, що вища професійна освіта в Європі ґрунтується на гуманістичному підході до призрення і допомоги інвалідам. Освіта для інваліда - це шлях до інтеграції, до здобуття економічної незалежності, що дає змогу людині з функціональними обмеженнями здоров'я не бути утриманцем держави та власної родини, зробити свій власний внесок у розвиток суспільства.

Слід зазначити, що розвинені країни світу відповідними законодавчими актами створили гарантії соціального захисту як працездатного, так і непрацездатного населення. На сьогодні в основі технологій соціального обслуговування інвалідів, зокрема й в освітній сфері, лежить принцип адаптації і реабілітації інвалідів як повноцінних членів суспільства.